

Madárvonulás a Danakil-földön.

Irta KITTENBERGER KÁLMÁN.

A Danakil-föld jelenleg még nagyon kevésé átkutatott terület s közbiztonsági viszonyai ehhez mérten rendkívül kedvezőtlenek. Közép-kelet-afrikai utamból már eléggé tájékozott voltam a viszonyok felől, de azért reméltem, hogy megnyerhetem valamely törzsfőnök barátságát, s ily módon mégis bejuthatok a Danakil-föld nyugati, ez ideig át nem kutatott részébe. Sajnos sok minden nem úgy történt, mint a hogyan reméltem, sok váratlanul közbejött akadály gátat emelt tervem kivitele elé, úgy hogy alig 80—100 klm.-nyire hatolhattam a Danakil-föld nyugati részébe.

Indulásom előtt elmentem a M. O. Központba is, hogy följánljam szolgálataimat, ha valamiben közreműködhetek, s hogy egyúttal kellő útbaigazítást is nyerhessek. Itt elsősorban a palaearktikus madarak vonulási idejének megfigyelésére kaptam megbízatást esetleg, a mennyiben lehetséges egyúttal gyomortartalmak gyűjtésére is. Reméltem is, hogy majd gyűjthetek ezekből, de nem éppen bőséges töltenyészletem miatt erről le kellett mondanom; itt minden tölteny értékét képvisel, s ezért takarékoskodni kell vele.

Bár főleg a palaearktikus madárvilág megfigyelésére szolt megbízatásom, azért nem hanyagoltam el az endemikus madárvilág vonulását sem, tudván azt, hogy ezekről általában kevés megfigyelés van, erről a vidékről pedig egyáltalában nincsenek.

A végtelenül kopár Danakil partvidék szégyenes endemikus madárvilága leginkább vonuló madaraktól áll, a melyek részben Északkelet-Afrika vonulóinak sorából kerülnek ki. Ezek közül 1907. tavaszán Assab vidékén a következők érkezését figyelhettem meg:

A csérek közül állandóan csak a nagyon óvatos *Sterna caspia* PALL. volt látható, a többi csak a monszun gyöngyülésével jelentkezett. Legelső volt a *Sterna minuta sandersi*, HUMÉ, s a *Sterna bergi* SCHT. febr. 22-én. Május 21-től kezdve rengeteg csapatokban

Vogelzug im Danakil-Land.

VON KOLOMAN KITTENBERGER.

Danakil-Land ist derzeit noch ein sehr wenig durchforschtes Gebiet und sind die Verhältnisse, die allgemeine Sicherheit betreffend, demgemäss auch noch ungemein ungünstig. Diese Verhältnisse konnte ich schon genügend von einer Reise in Mittel-Ostafrika, doch hoffte ich die Freundschaft irgend eines Stammhäuptlings gewinnen zu können, unter dessen Schutze es mir dann möglich sein wird, dennoch in den westlichen, bisher undurchforschten Teil des Danakil-Landes einzudringen. Leider ging vieles nicht so wie ich es hoffte, viel unerwartete Schwierigkeiten dämmten sich meinem Vorhaben entgegen, so dass ich kaum 80—100 Klm. weit in den westlichen Teil von Danakil-Land eindringen konnte.

Vor meiner Abreise besuchte ich auch die U. O. C. um meine Dienste anzubieten, wenn ich irgendwie nützlich sein könnte und zugleich auch um entsprechende Instruktionen zu erhalten. Hier erhielt ich in erster Linie die Aufgabe, den Zug der palaearktischen Vögel zu beobachten und falls es möglich wäre, auch Ingluvialien zu sammeln. Ich hoffte auch solche sammeln zu können, doch musste ich infolge meines geringen Patronenvorrates davon Abstand nehmen; hier besitzt jede Patrone Wert, wesshalb man damit sparen muss.

Obwohl meine Aufgabe hauptsächlich die Beobachtung des Zuges der palaearktischen Vogelwelt war, so unterliess ich auch die Beobachtung des Zuges der endemischen Arten nicht, wohl wissend dass es über diese Arten wenig Daten gibt, und aus dieser Gegend überhaupt keine.

Die ärmliche endemische Vogelwelt des unendlich öden Strandes von Danakil besteht vorwiegend aus Zugvögeln, welche zum Teile den Zugvögeln Nordost-Afrikas angehören. Von diesen beobachtete ich im Frühjahr 1907 in Assab die folgenden Arten;

Von den Seeschwalben war nur die ausserordentlich scheue *Sterna caspia* PALL. ständig zu sehen, die übrigen kamen erst als die Kraft des Monsun nachliess. Als erste erschienen *Sterna minuta sandersi*, HUMÉ und *Sterna bergi* SCHT. am 22. Feber. Vom 21. Mai angefangen erschie-

járt a *Sterna albigena* (SCHT.) HEUGL., *Sterna anaetheta* SCOP. és *Sterna media* HORSF.

Dromas ardeola PAYK. csapatait május 14-én láttam Assabban és a szomszédos szigeteken. Az abdim-gólyák — *Abdimia abdimi* (SCHT.) márczius 13. és 14. vonultak át Assab fölött.

Első *Turtur roseogriseus* (LUND.) április 4-én, *Oena capensis* (L.) márczius 23-án.

Márczius 5-én Perim sziget mellett sok-sok ezerre tehető *Milvus aegyptius*, GM. vonult SE. felé; márczius 9-én pedig Assab fölött keringett ugyanakkora tömeg. Assab környékén aránytalanul kevés volt az élősdű kánya, a mi annál föltünőbb, mert a közeli Adenben hihetetlen mennyiségben fordul elő.

Halcyon semicoeruleus (FORSK.) máj. 1-én jelentkezett, *Merops persicus* PALL. márcz. 27-én Margeblán, *Aerops albicollis* (VIEILL.) csapatok április 18-án Gibdóban. Első *Caprimulgus nubicus* (SCHT.) márcz. 27-én Margeblában.

A palaearktikus madárvilág vonulásának megfigyelésére kitünő poutok a Vörös-tenger déli partvidéke, valamint az apró vöröstengeri szigetek. Természetes dolog azonban, hogy tökéletes munkát csak az végezhetne, a ki éveken át folytonosan működhetne a területen. Mint-hogy sokkal kevesebb ideig tartózkodtam a területen, sem hogy némileg is biztos vonásokkal vázolhatnám e terület vonulási viszonyait, azért csak tisztán az adatokat fogom felsorolni, úgy a hogyan azokat naplómban napról-napra följegyeztem.

A helységnevek gyakori ismétlésének elkerülése ezéjából megjegyzem, hogy 1907. január 11-től április 18-ig bezárólag Assabra, április 19-től május 11-ig bez. Gibdo-ra, azontúl ismét Assabra vonatkoznak az adatok, más megfigyelési pont mindig külön lesz fölemlítve.

Jan. 11. A tengerparton nagyon sok *Calidris arenaria* (L.), *Tringa alpina* L., *Tringa subarcuata* (GÜLD.) és *Tringa minuta* LEISL. *Totanus totanus* (L.) és *Squatarola squatarola* (L.) szórványosan.

Jan. 12. A tengerparton a tegnapi fajok. Mindenütt közönséges a *Pandion haliaëtus* (L.), a mely azonban itt állandó madár. A karavántábor mellett ca. 15 drb. *Motacilla alba* L. Jan. 14. A tengerparton ugyanazok. Jan.

nen ungeheure Flüge von *Sterna albigena* (SCHT.) HEUGL., *Sterna anaetheta* SCOP. und *Sterna media*, HORSF.

Flüge von *Dromas ardeola* PAYK. beobachtete ich am 14. Mai in Assab und den benachbarten Inseln. Die Abdim-Störche — *Abdimia abdimi* (SCHT.) — zogen am 13. und 14. März über Assab.

Erste *Turtur roseogriseus* (LUND.) am 4. April. *Oena capensis* (L.) am 23. März.

Am 5. März zog über die Insel Perim eine Masse von vielen-vielen Tausend *Milvus aegyptius*, GM. nach SE.; am 9. März kreiste eine ebenso grosse Masse über Assab. In der Umgebung von Assab war der Selmarotzer-Milan verhältnismässig nicht häufig, was umso auffallender ist, da derselbe im nahen Aden in unglaublicher Anzahl vorkommt.

Halcyon semicoeruleus (FORSK.) erschien am 1. Mai, *Merops persicus* PALL. am 27. März in Margebla. *Aerops albicollis* (VIEILL.) in Flügen am 18. April in Gibdo. Erste *Caprimulgus nubicus* (SCHT.) am 27. März in Margebla.

Zur Beobachtung des Zuges der palaearktischen Vögel sind das südliche Strandgebiet des Roten Meeres und die kleinen Inseln desselben ausserordentlich geeignet. Natürlich könnte eine vollkommene Arbeit nur dann geleistet werden, wenn man Jahre hindurch im Gebiete wirken könnte. Da mein Aufenthalt viel zu kurz dazu war, um die Zugsverhältnisse des Gebietes auch nur einigermaßen sicher skizzieren zu können, so gebe ich hier nur das rohe Materiale, wie ich dasselbe Tag für Tag niederschrieb.

Um die häufige Wiederholung der Ortsnamen zu vermeiden, bemerke ich hier, dass sich die Daten vom 11. Jänner bis inkl. 18. April auf Assab, diejenigen vom 19. April bis inkl. 11. Mai auf Gibdo, alle nachfolgenden wieder auf Assab beziehen; andere Beobachtungspunkte werden separat angegeben.

11. Jan. Am Meeresstrande sehr viele *Calidris arenaria* (L.), *Tringa alpina* L., *Tringa subarcuata* (GÜLD.) und *Tringa minuta* LEISL.: sporadisch *Totanus totanus* (L.) und *Squatarola squatarola* (L.)

12. Jan. Am Meeresstrande die gestrigen Arten. *Pandion haliaëtus* (L.) überall häufig, ist jedoch hier Standvogel. Bei dem Karawanenlager ca. 15 Stück *Motacilla alba* L. 14. Jan. Am Meeresstrande dieselben. 16. Jan.

16 néhány *Motacilla alba* L. Jan. 17. A tengerparton ugyanazok mellett 10—15 *Arenaria interpres* (L.), egyenként *Numenius arquatus* (L.) és *N. phaeopus* (L.). Jan. 20. A tengerparton *Numenius arquatus* (L.) kivételével ugyanazok a fajok, új jelenségek *Limosa lapponica* (L.) egyenként és 4—6-os csapatokban, továbbá 4 drb. *Haematopus ostralegus* L., utóbbiak rendkívül óvatosak.

Febr. 3. Több *Motacilla alba* L. A tengerparton *Arenaria interpres*, *Calidris arenaria* és az említett *Tringa* csapatok. *Numenius arquatus* ma nagy számban jelentkezett, 20—25-ös csapatokban járnak. Szórványosan volt *Squatarola squatarola* és *Totanus littoreus* (L.), *Limosa lapponica* (L.) kisebb csapatokban.

Febr. 10. 5 drb. *Hirundo rustica* L. Margeblán. Febr. 13. A tengerparton *Calidris arenaria*, *Tringa* és *Arenaria interpres* csapatok. *Numenius arquatus* nagyobb csapatokban, 2—4 vel *Haematopus ostralegus*.

Febr. 15. több *Hirundo rustica*, febr. 16-án 40—50 drb. Febr. 28. Több *Motacilla alba* L. és *Charadrius dubius* Scop.

Márcz. 9. A *Calidris arenaria* és *Tringa* csapatok erősen megfogytak. *Arenaria interpres* és *Numenius arqu.* nagy csapatokban. Márcz. 13. A tengerparton nagyobb számban *Haematopus ostr.* Márcz. 16. A karavántábor mellett több *Motacilla alba*, *Budytes borealis* és *Charadrius dubius*. Márcz. 17. *Phylloscopus rufus* (BECHST.) nagyobb számmal Margeblán. Márcz. 21. Macaca, 1 *Coturnix coturnix* (L.). Márcz. 27. Margebla; a tengerparton 20—25-ös csapatokban *Haematopus ostralegus*; *Numenius arqu.* már csak egyesével, csapatokban jár *Limosa lapponica* és *Arenaria interpres*. A fákat *Phylloscopus rufus* lepte el; 3 *Lanius isabellinus* (HEMPR., EHR.), 2 *Sylvia nisoria* (BECHST.) és 1 *Sylvia atricapilla* (L.).

Ápr. 2. Több csapat *Merops persicus* vonul át. A segirbokrokot és ernyőakácokat *Sylvia nisoria* lepte el; *Saxicola oenanthe* (L.) nagyobb számban. Ápr. 6. A tengerparton egyegy *Numenius arqu.*, *Squatarola squat.*, *Totanus totanus*. Kiseb csapatokban *Haematopus ostralegus*, igen nagy számban *Arenaria interpres*. Ápr. 15. *Merops persicus* csapatok vonulnak át: egy-két *Hirundo rustica*. A karavántábor mellett több *Anthus cervinus* (PALL.) nyári tollazatban.

Ápr. 19. egy-két *Hirundo rustica*, több *Aquila* XIV.

Einige *Motacilla alba* L. 17. Jan. Am Meeresstrande neben den Genannten 10—15. *Arenaria interpres* (L.), einzeln *Numenius arquatus* (L.) und *N. phaeopus* (L.). 20. Jan. Am Meeresstrande *Numenius arquatus* ausgenommen dieselben Arten. Neue Erscheinungen *Limosa lapponica* (L.) einzeln und in Flügen zu 4—6 Stück, ausserdem 4 Stück *Haematopus ostralegus* L.; diese sehr scheu. 3 Febr. Mehrere *Motacilla alba* L. Am Meeresstrande *Arenaria interpres*, *Calidris arenaria* und die erwähnten *Tringa*-Schwärme. *Numenius arquatus* zeigte sich heute in grosser Anzahl, in Flügen von 20—25 Stück. Sporadisch *Squatarola squatarola* und *Totanus littoreus* (L.), *Limosa lapponica* (L.) in kleineren Flügen.

Febr. 10. 5. *Hirundo rustica* L. in Margebla. Febr. 13. Am Strande *Calidris arenaria*, *Tringa* und *Arenaria interpres*-Flüge. *Numenius arquatus* in grösseren Flügen, *Haematopus ostralegus* in Flügen von 2 bis 4. St. Febr. 15. Mehrere *Hirundo rustica*, den 16. Febr. 40—50 Stück. Febr. 28. Mehrere *Motacilla alba* L. und *Charadrius dubius* Scop.

März 9. Die *Tringa*- und *Calidris arenaria*-Flüge stark zusammengeschmolzen. *Arenaria interpres* und *Numenius arqu.* in grossen Flügen. März 13. Am Strande *Haematopus ostr.* in grösserer Anzahl. März 16. Am Karawanenlager mehrere *Motacilla alba*, *Budytes borealis* und *Charadrius dubius*. März 17. *Phylloscopus rufus* (BECHST.) in grösserer Anzahl in Margebla. März 21. Eine *Coturnix coturnix* (L.) in Macaca. März 27. in Margebla am Strande *Haematopus ostr.* in Flügen von 20—25 Stück; *Numenius arqu.* nur einzeln; *Limosa lapponica* und *Arenaria interpres* in Flügen Alle Bäume von *Phylloscopus rufus* bedeckt; 3 Stück *Lanius isabellinus* (HEMPR., EHR.), 2 Stück *Sylvia nisoria* (BECHST.) und eine *Sylvia atricapilla* (L.).

Apr. 2. Mehrere Flüge von *Merops persicus* durchziehend. Die Segirsträucher und Schirmakazien wimmeln von *Sylvia nisoria*; *Saxicola oenanthe* (L.) in grosser Anzahl. Apr. 6. Am Strande hie und da ein *Numenius arqu.*, *Squatarola squat.*, *Totanus totanus*, in kleineren Flügen *Haematopus ostr.*, in sehr grosser Anzahl *Arenaria interpres*. Apr. 15. Flüge von *Merops persicus* durchziehend; 1—2 *Hirundo rustica*. Am Karawanen-Lager mehrere *Anthus cervinus* (PALL.) im Sommerkleide.

Apr. 19. 1—2 *Hirundo rust.*, mehrere *Lanius*

Lanius collurio, *Lanius isabellinus*, *Lanius nubicus* és egy *Hypolaïs pallida*. Ápr. 21-én mindenütt sok a *Lanius collurio*, egy-egy *Coracias garrula*, *Sylvia nisoria* és *Hirundo rustica*, egy *Oriolus oriolus*. Ápr. 22-én sok *Lanius collurio*, egyenként *Hirundo rustica* és *Muscicapa grisola* L. Ápr. 24-én több százra menő *Coracias garrula* csapat lepte el az ernyő-ákáczosokat. Ápr. 27-én több *Coracias garrula*, *Lanius collurio* és *Oriolus oriolus*. Ápr. 28-án a tegnapiak. Máj. 2. Ugyanazok.

Máj. 4. Sok *Lanius collurio* és *Oriolus oriolus*, 1 *Coracias garrula*. Máj. 5. Nagyon sok *Oriolus oriolus* 15-20-as csapatokban; sok *Lanius collurio*. Máj. 6. sok *Oriolus oriolus*, *Lanius collurio* és *Lanius nubicus*, egy-egy *Sylvia nisoria* és egy *Cuculus canorus*. Máj. 7. *Oriolus oriolus* kisebb számban, *Lanius collurio* és egy-egy *Coracias garrula*.

Máj. 12. Mindenütt igen sok *Lanius collurio*, 2 drb *Oriolus oriolus*. A tengerparton *Numenius arqu.*, *Squatarola squat.*, *Haematopus ostr.* és *Arenaria interpres*. Máj. 13. Minden bokron, minden fán *Lanius collurio*, a tengerparton ugyanazok, mint tegnap.

Máj. 14. Margebla, nagyon sok *Lanius collurio*, néhány *Coracias garrula* és *Oriolus oriolus*, 10—15 *Hirundo rustica*, egy *Muscicapa grisola* és *Anthus trivialis*. A tengerpart egy helyén 30 drb *Numenius arqu.* csapat.

Máj. 16. Egy-két *Lanius collurio*.

Máj. 21. Fatmah-sziget, egy-egy *Squatarola squat.*, *Numenius arqu.*, nagyobb számban *Arenaria interpres* és *Haematopus ostralegus*. Máj. 24. Fatmah-sziget, *Haematopus ostralegus*, *Arenaria interpres* és *Numenius arqu.*, utóbbi több helyen 25—40-es csapatokban.

Júl. 14-én *Larus fuscus*, úgy hiszem már őszi vonuló.

Aug. 1-ig állandóan láttam a *Haematopus ostralegus*, *Arenaria interpres* és *Numenius arqu.* fajokat; azt hiszem, hogy ezek el se mennek s ugyanígy nyilatkoznak a benmszülttek és az itt lévő olaszok is, a kik előtt a szélkiáltó igen jól ismert madár és peesénye. Néhány elejtett példányt fölbontoltam és megnéztem a nemi szerveket: a herék nem voltak duzzadtak, csak éppen jól fölismerhettem őket, az ovarium hasonlóképpen.

collurio, *Lanius isabellinus*, *Lanius nubicus* und ein *Hypolaïs pallida*. Apr. 21. Überall viel *Lanius collurio*, hie und da *Coracias garrula*, *Sylvia nisoria* und *Hirundo rust.*; ein *Oriolus oriolus*. Apr. 22. Viel *Lanius collurio*, sporadisch *Hirundo rustica* und *Muscicapa grisola* L. Apr. 24. Ein Flug von mehreren Hundert *Coracias garrula* bedeckte die Schirmakazien. Apr. 27. Mehrere *Coracias garrula*, *Lanius collurio* und *Oriolus oriolus*. Apr. 28. Die gestrigen Arten. Mai 2. Dieselben.

Mai 4. Viele *Lanius collurio* und *Oriolus oriolus*, 1 *Coracias garrula*. Mai 5. Sehr viel *Oriolus oriolus* in Flügen von 15—20 Stück. *Lanius collurio*. Mai 6. Viel *Oriolus oriolus*, *Lanius collurio* und *Lanius nubicus*, hie und da *Sylvia nisoria* und *Cuculus canorus*. Mai 7. *Oriolus oriolus* in geringerer Anzahl, *Lanius collurio* und hie und da *Coracias garrula*.

Mai 12. Überall sehr viel *Lanius collurio*, 2 Stück *Oriolus oriolus*. Am Strande *Numenius arqu.*, *Squatarola squat.*, *Haematopus ostralegus* und *Arenaria interpres*. Mai 13. Jeder Stranch und Baum von *Lanius collurio* bedeckt. Am Strande die gestrigen Arten.

Mai 14. In Margebla sehr viel *Lanius collurio*, einige *Coracias garrula* und *Oriolus oriolus* 10—15 *Hirundo rust.* je ein *Muscicapa grisola* und *Anthus trivialis*. Am Strande ein Flug von 30 Stück *Numenius arqu.*

Mai 16. 1—2 *Lanius collurio*

Mai 21. Auf der Insel Fatmah sporadisch *Squatarola squat.* und *Numenius arqu.*: in grösserer Anzahl *Arenaria interpres* und *Haematopus ostr.* Mai 24. Auf der Insel Fatmah *Haematopus ostr.*, *Arenaria interpres* und *Numenius arqu.* Letztere Art an mehreren Stellen in Flügen von 25—40 Stück.

Juli 14. *Larus fuscus*, wie ich mutmasse, schon Herbstzügler.

Bis 1. August sah ich *Haematopus ostr.*, *Arenaria interpres* und *Numenius arqu.* ständig; ich glaube, dass diese überhaupt nicht wegziehen und ebenso äussern sich auch die Eingeborenen und hier wohnenden Italiener, denen der Brachvogel ein sehr gut bekannter Vogel und Braten ist. Bei einigen erlegten Exemplaren untersuchte ich die Geschlechtsteile; die Hoden waren nicht angeschwollen, aber gut erkennbar, das Ovarium gleichfalls.